

379.2:356.33

UPLATNĚNÍ NEGRAMOTNÝCH V ARMÁDĚ

Podplukovník MUDr. Milan KOLOMAZNÍK, prom. ped. Olesa ŠLAISOVÁ,
major MUDr. Jaroslav HRONEK
Psychiatrické oddělení vojenské nemocnice v Plzni

V ČSSR byla ngramotnost prakticky již likvidována. Přesto však se s ní ještě, byť i výjimečně, setkáváme mezi našimi spoluobčany, a to i mezi těmi, kteří se narodili po roce 1945.

Negramotnost lze přičítat jednak vlivům nedostatečné výchovy, tedy vlivům společenským, jednak vlivům biologickým, či oběma společně. Vždy však nutno pokládat ngramotnost za společenský nedostatek.

Soudobá armáda je vybavena složitou moderní technikou a počet funkcí, kde by se mohli uplatnit lidé s nízkými intelektovými schopnostmi, se stále zmenšuje.

Je sice povinností společnosti, aby se snažila zvýšit celkovou intelektovou úroveň ngramotných, naučit je aspoň triviu, je však otázkou, jaký způsob je nejvhodnější. Jedním z pokusů o řešení tohoto problému je zřizování kursů pro ngramotné v armádě.

Hlavním motivem, kterým byli autoři podnětí k práci zabývající se uplatněním ngramotných v armádě, byla myšlenka, že lidé, kteří nezískali základní vzdělání po řadu let školní docházky ani přes snahu o doškolení v různých

kursech, budou těžko nabývat gramotnosti během dvouměsíčního kursu, probíhajícího na počátku vojenské služby. Přitom nutno mít na mysli, že gramotnost a její event. doplnění znamená jen malou složku globálního pojetí intelektových schopností. Tento názor si autoři denně ověřovali a ověřují na jednotlivých náhodných případech v praxi.

Zabývali jsme se vyšetřováním příslušníků jednoho z kursů pro ngramotné, který byl zřízen v červenci 1963 při jednom vojenském útvaru a který probíhal po dobu dvou měsíců. Příslušníci kursu byli zváni k psychiatrickému vyšetření s objektivními zprávami získávanými jednak obvyklým způsobem pomocí dotazníků podle čl. 223, předpisu Zdrav 1-1, jednak z osobních spisů a údajů v nich uložených (posudky z pracovišť, životopisy apod.). Zprávy o jejich výsledcích v kursu pro ngramotné byly získávány na konci kursu v podobě posudku, závěrečného zhodnocení a návrhu na zařazení. Někteří z vyšetřovaných však kurs ani nedokončili, protože v průběhu kursu při psychiatrickém vyšetření bylo zjištěno, že jejich psychický stav (jmenovitě intelektové

schopnosti) neodpovídají klasifikačním požadavkům pro výkon vojenské základní služby.

Každý z vyšetřovaných byl podroben vyšetření psychiatrickému, které provedl lékař—psychiatr, dále vyšetření psychologickému, testům Ravenovým a WTB (pro dospělé, což snad je slabinou této práce, protože by se snad lépe hodil test WTB pro děti, který t. č. nebyl pracovníkům k dispozici — ačkoli i to je sporné).

Vyšetřování psychiatrické bylo prováděno zhruba 1¼ hod. a psychologické 2½ hod. K tomu byla uskutečněna, kde to bylo nutné, pomocná vyšetření laboratorní a vyšetření konziliární ostatními nemocničními odborníky.

Tímto způsobem bylo vyšetřeno z celkového počtu 108 příslušníků kursu pro negramotné 71 osob (zbytek 35 osob nebyl vyšetřen kompletně, nebo údaje čerpány pouze z objekt. zpráv. Bez jakýchkoli údajů jsme zůstali u dvou osob). Tento nedostatek byl způsoben potížemi technického rázu ze strany útvaru a také tím, že kurs pro negramotné skončil asi 10 dní před plánovaným termínem.

Výsledky vyšetřování:

Podle národnostního složení se soubor 92 osob skládal z příslušníků:

cikánské národnosti	— 69 osob, tj. 75 %
maďarské národnosti	— 3 osoby, tj. 3,2 %
slovenské národnosti	— 15 osob, tj. 16 %
české národnosti	— 4 osoby, tj. 4,3 %
ukrajinské národnosti	— 1 osoba, tj. 1,1 %

Nápadný je vysoký počet příslušníků cikánské národnosti, ačkoli toto zjištění není překvapující, protože dosavadní způsob života občanů cikánské národnosti se nezbavil ještě všech nepříznivých důsledků minulosti.

Podle sociálního původu zjištěno v souboru 92 osob:

otec pomocným dělníkem	v 75 případech	— 81,5 %
otec zemědělským dělníkem	v 16 případech	— 17,4 %
otec bez pracovního poměru	v 1 případě	— 1,1 %

Z toho vyplývá, že všichni vyšetřovaní pocházejí z rodiny pracovníků nekvalifikovaných. Tato skutečnost měla rozhodně vliv na společenské prostředí, v němž děti vyrůstaly, a nelze vyloučit, že byla odrazem i určité neschopnosti společenského uplatnění, podmíněného biologicky. Byla zjišťována psychická rodinná zátěž, kterou se podařilo objektivně prokázat ze souboru 87 osob v těchto případech:

zátěž nezjištěna	40 případů	— 45,9 %
alkoholismus aspoň u 1 z rodičů	25 případů	— 28,7 %
duševní poruchy nejruznějšího charakteru	21 případů	— 24,1 %
sebevražda v pokrevním příbuzenstvu	1 případ	— 1,3 %

Relativně nízký je počet suicidálních pokusů v rodinné anamnéze. Tyto údaje by bylo potřeba porovnat s kontrolní skupinou.

Z toho vyplývá, že rodinná zátěž, ať se již uplatňovala biologicky, hereditárně nebo vlivem prostředí, v němž vyšetřované osoby vyrůstaly, byla zjištěna zhruba v 54,1 %.

Výchovné prostředí — soubor 102 osob:

u rodičů vychováno	92 osob	— 90,2 %
u příbuzných	9 osob	— 8,8 %
ve výchovných zařízeních	1 osoba	— 1 %

Pouze 10 osob nebylo vychováno u rodičů a pouze 1 osoba byla vychována ve výchovném zařízení, ačkoli sociální rodinné poměry mohly být v mnohem větším počtu případů důvodem k umístění ve výchovném zařízení. To potvrzuje skutečnost, že většina cikánských rodin jen nerada připouští odloučení dítěte od rodiny.

Zaměstnanost matky byla zjišťována u 82 vyšetřovaných a bylo zjištěno relativně příznivé číslo, že matka byla v domácnosti v 73 případech (89,1 %). Matka byla zaměstnána pouze v 9 případech, tj. v 10,9 %. Zde hraje roli zajisté i ta skutečnost, že většina vyšetřovaných pochází z velmi početných rodin.

Počet sourozenců zjištěn v souboru 96 vyšetřovaných:

bez sourozence	1 — 1,1 %
1 sourozenec	3 — 3,3 %
2 sourozenci	3 — 3,3 %
3 sourozenci	12 — 13,3 %
4—5 sourozenců	19 — 21,1 %
6—7 sourozenců	19 — 21,1 %
8—10 sourozenců	26 — 28,9 %
více než 10 sourozenců	7 — 7,8 %

Jeden z vyšetřovaných měl dokonce 19 sourozenců, což je největší počet v sledovaném souboru.

Z toho vyplývá, že populační schopnost těchto rodin je značná, a uvážíme-li intelektovou úroveň takto náhodně vyšetřovaných příslušníků, vyplývá z toho i otázka eugenická. Tím spíše, že podle našich zjištění námi vyšetřované osoby velmi brzy zakládaly vlastní rodiny (rok narození u převážně většiny vyšetřovaných 1941—44).

Ze souboru 87 osob bylo svobodných	37 — 42,6 %
ženatých	16 — 18,4 %
s družkou žilo	34 — 39 %

Z nich jeden svobodný má 1 nemanželské dítě se ženou, se kterou nežije, 13 ženatých má v rodinách dohromady 20 dětí, 22 z těch, kteří žijí s družkou, má dohromady 30 dětí. V průměru tedy připadá na 36 těchto párů 51 dětí, což je v průměru 1,4 dítěte na jeden pár. Uvážíme-li nízký věk jmenovaných, možno předpokládat, že v populační schopnosti budou následovat své rodiče. Pro ilustraci: Jeden ze souboru vyšetřovaných před nástupem vojenské služby byl již otcem čtyř vlastních dětí.

Zaměstnaní zjišťováno v souboru 100 vyšetřovaných:

pomocní dělníci	74 — 74 %
zemědělská dělníci	20 — 20 %
nepracují — žijí příživnickým životem	6 — 6 %

Fluktuace v zaměstnání zjišťována v souboru 91 osob:

stálé pracoviště	25 osob — 25,8 %
pracoviště nemění více než jednou za rok	39 osob — 40,2 %
pracoviště mění častěji než jednou za rok	27 osob — 27,7 %
vůbec pracovní poměr nenavázalo	6 osob — 6,2 %

Z toho vyplývá to, že je tu analogie s rodičovským souborem, ale i to, že společenské uplatnění těchto osob je velmi nízké. Snad i ta okolnost, že velmi často mění pracoviště, způsobuje, že nejsou schopni důkladněji se zapracovat v jednom pracovním oboru.

Průměrný měsíční výdělek zjišťován v souboru 69 osob:

do 600 Kčs	4 osoby — 5,7 %
do 800 Kčs	7 osob — 10,1 %
do 1000 Kčs	8 osob — 11,6 %
do 1200 Kčs	12 osob — 17,4 %
do 1500 Kčs	22 osob — 31,9 %
do 1800 Kčs	10 osob — 14,5 %
do 2000 Kčs	5 osob — 7,2 %
přes 2000 Kčs	1 osoba — 1,4 %

Uvedené skutečnosti svědčí o tom, že výdělky nekvalifikovaných pracovníků se pohybují v tomto souboru v 72,6 % nad hladinou 1000 Kčs měsíčně.

Požívání alkoholu bylo zjišťováno v souboru 87 osob. Přitom bylo zjištěno:

alkohol používá jen výjimečně, a to v malých dávkách	34 osob — 39,0 %
pravidelně ve větších dávkách s občasnou opilostí	28 osob — 32,2 %
ve velkých dávkách s častou opilostí	21 osob — 24,1 %
ve velkých dávkách — opilost pravidlem, asociální chování	4 osoby — 4,4 %

Kouření cigaret zjišťováno v souboru 95 osob:

nekuřáci	15 osob — 15,8 %
kuřáci do 10 cigaret	24 osob — 25,2 %
do 20 cigaret	35 osob — 36,8 %
do 30 cigaret	11 osob — 11,6 %
přes 30 cigaret	10 osob — 10,5 %

Nejvyšší počet vykouřených cigaret denně u jednoho vyšetřovaného zjištěn 60 cigaret. Z toho vyplývá, že pravidelně pije alkohol ve větších dávkách s občasnou ebrietou 60,7 % vyšetřovaných, což spolu s údaji, že 50 % z vyšetřovaných kouří více než 10 cigaret denně, svědčí nejen o způsobu využití relativně dobrých výdělků, ale svědčí zároveň i o tom, jaký životní styl je u těchto vyšetřovaných osob, a zároveň svědčí i o pravděpodobné úrovni jejich časně zakládaných rodin, včetně populačních a eugenických důsledků.

Trestnost vyšetřovaných osob v občanském životě byla zjišťována v souboru 106 osob:

nebylo trestáno	87 osob — 82,1 %
trestání komisí MNV	5 osob — 4,3 %
trestání soudně podmíněně	
tresty odnětí svobody	4 osoby — 3,8 %
trestání soudně nepodmíněnými tresty odnětí svobody	10 osob — 9,5 %

Školní docházka byla zjišťována u 88 osob. Nikdo z vyšetřovaných nepostoupil do vyššího ročníku než do 4. roč. základní osmileté školy. Je to však i tak s podivem, vzhledem k jejich gramotnosti, v porovnání s požadavky kladenými na žáky 4. tř. Přitom návštěva školy trvala:

vůbec do školy nechodilo	14 osob — 14,8 %
navštěvovalo školu méně než 1 rok	17 osob — 19,3 %
navštěvovalo školu 2 roky	12 osob — 13,6 %
navštěvovalo školu 3 roky	11 osob — 12,5 %
navštěvovalo školu 4 roky	10 osob — 11,4 %
více než 4 roky	25 osob — 28,4 %

K tomuto zjištění jistě přímého komentáře netřeba, snad jen tolik, že ve více než 70 % nebyl respektován školní zákon o docházce do školy. Návštěvu zvláštní školy se nepodařilo spolehlivě prokázat.

Po ukončení kursu pro negramotné u vojenského útvaru byla zjišťována gramotnost podle těchto kritérií v souboru 84 osob:

nezvládl celou abecedu	41 osob — 48,8 %
zná jednotlivá písmena, obtížně je spojuje do slov	26 osob — 30,95 %
píše s hrubými gramatickými chybami	17 osob — 20,23 %

Z toho vyplývá, že účinnost výuky v kursu pro negramotné byla jen velmi malá. Zjištěné údaje se týkají období bezprostředně po ukončení kursu.

Anamnesticky zjišťovaná traumata lbi spojená s otřesem mozku v 8 případech (10 %), v 1 případě stav po meningoencefalitidě (1,2 %) — v souboru 80 osob.

Vyšetřením byla zjištěna v souboru 71 osob somatická onemocnění:

neaktivní formy TBC (kromě zhojeného primárního komplexu)	7X,
pozitivní topický neurologický nálezn (různé odchylky od normy)	4X,
oční vady (pokud bylo vyšetřeno pro subjektivní stesky)	5X,
onemocnění urogenitálního traktu	2X,
enuresis nocturna na bázi oligofrenie	2X,
vleklá onemocnění ORL (vleklé otitidy nebo následky po otitidě)	7X.

Poměrně vysoké je procento zjištěných nejrozličnějších forem neaktivní TBC.

Intelektová úroveň zjišťovaná podle Wechsler-Test-Bellevue:

IQ v rozmezí 35—50	15 osob,
IQ 51—70	40 osob,
IQ 71—80	11 osob,
IQ 81—90	5 osob.

Podle testu Ravenova:

IQ 51—70	52 osob,
IQ 71—80	14 osob,
IQ 81—90	2 osoby,
IQ vyšší než 90	1 osoba.

Autoři se pokoušeli zjišťovat (pokud to bylo možné) příčinu nízké intelektové úrovně.

V 53 případech se podařilo bezpečně zjistit zanedbanou výchovu, a to často velmi hrubým způsobem. Přitom však nelze vyloučit v těchto případech ani jiné etiologické faktory. Je však možno se domnívat, že vlivy zanedbané výchovy byly jistě ještě velmi častější. Kromě toho u dvou vyšetřovaných tohoto počtu byla zjištěna tuberkulóza plic v útlém dětském věku.

U 4 případů byl zjištěn nepochybně opožděný psychomotorický vývoj v nejtěžším dětství (opožděná schopnost chodit a mluvit).

U dvou případů zjištěno v raném dětství somatické onemocnění, a to jedenkrát nespecifikované (tělesná slabost), jedenkrát meningitis.

Dvakrát zjištěno možné porušení plodu během porodu, jedenkrát překotný porod za válečných okolností, jednou nadměrně velký plod a obtížný porod.

Jeden z vyšetřovaných pochází z rodiny, kde matka byla 7krát gravidní, přitom 4krát potratila.

U jednoho vyšetřovaného zjištěna podle EEG tzv. záchvatová pohotovost.

Jednou spojena oligofrenie s lues congenita, 4krát měli vyšetřovaní oligofrenici v anamnéze enuresis nocturna.

Je nepochybné, že uvedené etiologické faktory je nutno brát se značnou rezervou právě pro jejich malou objektivní prokazatelnost, že jde skutečně o etiologické faktory. Může jít o náhodnou koincidenci zjištěného a dalšího neznámého faktoru.

Vojenskozdravotnická klasifikace

Při odvodu byla stanovena klasifikace takto (zjištěno u souboru 105 osob):

schopen řadové služby	55 — 52,4 %
schopen neřadové služby	50 — 47,6 %

Tyto klasifikační závěry byly po vyšetření během kursu nebo krátce po něm změněny takto:

z řadové na neřadovou	ve 14 případech — 13,3 %
z řadové na „neschopen vojenské služby“	v 17 případech — 16,2 %
z neřadové na „neschopen vojenské služby“	v 21 případech — 20 %

Již během kursu nebo krátce po jeho ukončení bylo tedy propuštěno do zálohy 36,2 % frekventantů kursu, s klasifikací schopen řadové služby zůstalo 23 osob — 21,9 %, a s klasifikací schopen neřadové služby 30 osob — 28,6 %.

Kritérium pro propuštění do zálohy z psychiatrických důvodů byla intelektová úroveň v pásmu debility. Podkladem pro ponechání klasifikace schopen řadové služby byla tedy nejen intelektová úroveň zjišťovaná testy, ale i prognostický odhad podle klinického vyšetření a dosavadního společenského uplatnění — byl tedy respektován názor, že v těchto případech by bylo lze docílit výchovou podstatného zlepšení intelektových schopností během vojenské služby. Jinak totiž (protože intelektová úroveň těchto

osob, které byly vyšetřeny, byla ve všech případech pod IQ 90) by bylo i těch 7 osob, které po vyšetření zůstaly s klasifikací schopen řadové služby, přezkoumáno na „schopen neřadové služby“. Zbýlých 14 osob, u kterých byla ponechána klasifikace „schopen řadové služby“, se totiž nepodařilo vůbec vyšetřit (viz důvody uvedené výše).

Přes snahu dovyšetřit zbývající absolventy kursu se to nepodařilo jednak proto, že po ukončení kursu byli jednotliví absolventi odveleni do velmi vzdálených posádek, jednak proto, že před pracovníky zabývajícími se tímto problémem vstaly nové neodkladné úkoly.

Využili jsme této relativní nevýhody k tomu, abychom si dalším průzkumem začátkem druhého roku jejich základní vojenské služby ověřili jejich uplatnění u jednotek. Za tím účelem byly velitelům útvarů a hlavním lékařům rozeslány dotazníky. V dotaznících byly zjišťovány údaje rodinné a osobní anamnézy, podobně jak bylo zjišťováno u osob, které se podařilo vyšetřit. Kromě toho bylo zjišťováno, jak jsou zbylí absolventi kursu negramotných spokojeni s vojenskou službou, jaké mají těžkosti. Dále u každého z nich provedl hlavní lékař zkoušku ze psaní, kde vyšetřovaní formou diktátu psali jednotný text. Tento text potom autoři vyhodnotili.

Dále zjišťováno, jak je absolvent kursu zařazen, jak se zadaptoval na vojenské prostředí, tím, že měly být uvedeny konkrétní projevy špatné adaptace. Dále se velitel spolu s lékařem vyjadřovali k tomu, jaké je na dotazovaného spolehlutí, pokud se týče výkonu vojenské služby. Byly uváděny kázeňské přestupky, odměny (vždy, za co potrestán či odměněn). Konkrétně mělo být uvedeno, zda se vyhýbá plnění vojenských povinností (útěk do nemoci apod.). Dále odpovídali dotazovaní na otázky o sociálních těžkostech, které během vojenské služby mají, a bylo objektivně hodnoceno, jakým způsobem tyto těžkosti u nich ovlivňují výkon vojenské služby. Dále jsme získali údaje o chápavosti vyšetřovaných, o jejich manuální zručnosti, o výsledcích v bojové a politické přípravě, dále jak vychází s kolektivem a uvedena případná asociální jednání.

Z rozeslaných 72 dotazníků obdrželi autoři 39 hodnotitelných. Dále jsou tedy uváděny údaje ze souboru 39 sledovaných:

3 sledovaní jsou tč. v nápravném zařízení,
3 byli přezkoumáni pro diagnózu, která nám není známa, pravděpodobně v jiné spádové nemocnici, či při jiné posádkové lékařské komisi na „neschopen vojenské služby“.

Zbývá tedy soubor 33 osob, u nichž byli sledováni tito ukazatelé:

Výrazné adaptační potíže na vojenskou službu zjištěny u 8 vojáků (24,2 %), rodinné potíže, které narušují výkon služby, zjištěny u 7 vojáků (21,2 %). Jako o nevycvičitelných a vojensky nepoužitelných pro nízkou mentální úroveň hovoří velitelé o 13 bývalých příslušnících kursu pro negramotné (39,4 %). Jako naprosto nespolehlivé (tj. bez dohledu neplní své povinnosti)

označili velitelé 16 vojáků (52 %). Vysloveně se vyhýbá plnění povinností 11 vojáků, tj. 33,2 %.

Narušený vztah ke kolektivu nebo nejrůznější formy společenské izolace jsou udávány v 9 případech (29 %).

Útěky domů a pozdní návraty z dovolené jsou zjišťovány u 11 vojáků (33,3 %).

Kázeňsky byli dohromady potrestáni celkem 85krát, tj. na každého více než 2 kázeňské tresty. Je udáván i případ, kdy voják za dobu zhruba jednoleté služby pobyl v posádkovém vězení celkem 64 dní. Nejčastěji byli potrestáni kázeňsky dva vojáci (každý z nich 9krát). Jako důvody k jejich potrestání uvádíme v pořadí podle četnosti výskytu: drzost, lenost, útěky, vyhýbání se práci. Naproti tomu bylo uděleno 99 odměn, jejichž důvodem byl vždy dobrý výkon, avšak pouze při manuální práci.

Jednotliví absolventi kursu byli zařazeni takto: 9 jako ženisté, 10 jako obsluha děla, 3 jako nabíječi kanónu, 8 jako střelci z pěší zbraně, 1 jako odmořovač. Přitom nutno uvážit, že snad někteří z tohoto počtu mají tuto funkci jen formálně a jsou ve skutečnosti využíváni k pomocným pracím. U dvou je uvedeno výslovně, že jsou používáni výhradně k pomocným pracím.

Autory dále zajímalo, jak se rozvíjely znalosti získané v kursu u těch vojáků, kteří zůstali na vojně. Při použití dalších kritérií bylo zjištěno v souboru 32 vojáků:

neumí psát vůbec	10 vojáků — 31,2 %
má nacvičen jenom podpis	3 vojáci — 9,4 %
nezvládl celou abecedu — v písemném projevu komolí slova až do nesrozumitelnosti (není schopen vybavit si všechna písmena)	11 vojáků — 34,4 %
píše plynule, čitelně, s hrubými gramatickými chybami (tj. celkem asi písemná úroveň dítěte ve 2. tř. ZDŠ)	8 vojáků — 25 %

Tyto písemné projevy byly získány tím, že formou diktátu sledované osoby psaly jednotný text s vyzváním, aby vyšetřující chyby neopravoval ani zkoušeným nepomáhal. Vlastní vyhodnocení písemných projevů provedli potom autoři.

Závěry

Ze zjištěných skutečností vyplývá, že rodinná výchova (mimořadně rodinná zátěž je udávána v 54 %) je v tomto souboru nejen nedostačující, ale i nebezpečná svými sociálními důsledky pro děti. Nabízí se myšlenka, zda by výchova v dobře vedených dětských domovech (byť si autoři jsou vědomi všech nedostatků, které pro děti vyplývají z jejich odloučení od rodiny) nedokázala paralyzovat nepříznivé vlivy rodinného prostředí na rozvoj osobnosti těchto dětí. Nízký intelekt je podkladem pro nedostatečné rozvinutí vyšších emocí. Proto se tyto lidé nedopracovali k vyšším hodnotám, což se odráží v tom, že nadměrně holdují alkoholickým nápojům. Bylo by vhodné porovnat trestnost námi uváděnou ve sledovaném souboru s kontrolní skupinou. Stejně tak porovnat trestnost během vojenské služby s kontrolní skupinou. To však bylo pro autory technicky neproveditelné.

Vliv absolvování kursu na zvýšení gramotnosti sledovaných ukazuje, že:

Bezprostředně po absolvování kursu nezvládlo celou abecedu 48,8 % absolventů, podle výsledků dotazníkové akce neumí ze zbylých psát, nebo se umí jen mechanicky podepsat 40,6 %. Po kursu znalo jednotlivá písmena, která obtížně spojovalo do slov, 30,9 %, zatímco podle dotazníkové akce s odstupem 1¼ roku nezná ze zbylých absolventů kursu celou abecedu a v důsledku toho komolí slova při písemných projevech 34,4 %. Po kursu psalo s gramatickými chybami 20,2 %, zatímco nyní s odstupem 1¼ roku ze zbývajících absolventů má tyto písemné schopnosti 25 % (ze 32 sledovaných).

Celkem tedy písma jako dorozumivacího prostředku bylo ze souboru 84 osob schopno užívat po ukončení kursu 17 (20,2 %).

S odstupem 1 roku od ukončení kursu je schopno užívat písma jako dorozumivacího prostředku ze souboru 32 osob 24 (= 75 %).

Uvážíme-li, že intelektově nejnižší postavení odešli do zálohy (instrukcí veliteli kursu negramotných pro přednostní odeslání k vyšetření totiž bylo: „Posílat intelektově nejslabší“), vyznívá průzkum gramotnosti, prováděný s odstupem času, krajně nepříznivě pro zbylé absolventy a dalo by se předpokládat, že z naučeného značnou část zapomněli, pravděpodobně proto, že to, co se v kursu naučili, nebylo dále rozvíjeno.

Z klasifikačních závěrů u těchto osob při nástupu vojenské služby vyplývá, že odvodním komisím se nedostává materiál k objektivnímu posouzení a případnému vyžadování psychiatrického vyšetření.

Ze 108 nastoupivších frekventantů kursu pro negramotné bylo 41 přezkoumáno „na neschopen vojenské služby“ (17 osob přezkum z klasifikace „schopen řadové služby“ na „neschopen vojenské služby“, 21 z klasifikace „schopen neřadové služby“ na „neschopen vojenské služby“ a 3 přezkoumání z neznámých důvodů v období od ukončení kursu po zahájení dotazníkové akce), 3 jsou nyní v nápravném zařízení, 16 je na podkladě dotazníkové akce hodnoceno svými veliteli jako naprosto *nespolehliví* a pro armádu nepoužitelní. Předpokládáme-li, že z 28 osob, o kterých nemáme na podkladě dotazníkové akce zprávy, je stejné procento ve vojenské službě neúspěšných jako ze skupiny, o níž byly získány informace pomocí dotazníků (tj. skupina 39 osob, z nichž je 19 pro vojenskou službu nepoužitelných), tu z 28 zbývajících je 14 pro armádu nepoužitelných.

Hodnotíme-li tedy užitečnost doškolovacího kursu pro negramotné v armádě, zjišťujeme, že ze všech 106 frekventantů kursu je pro armádu použitelných 34 (tj. 31,48 %), ovšem s výhradami, které vyplývají z hodnocení jejich velitelů a podle schopností absolventů kursu zvládnout trivium (viz výše).

Přijímání negramotných osob do armády může být ekonomické jen za předpokladu jejich vhodného výběru a možností vhodného zařazení.

Rodiny ženatých je nucen žít ve skutečnosti stát, který navíc ztrácí sílu, byť i nekvalifikovanou. Přitom přínos těchto lidí pro armádu je problematický a navíc jsou stále potenciálním zdrojem mimořádných událostí. Až do propuštění do zálohy odčerpávají materiální zdroje věnované na armádu.

Specifickým problémem jsou pro celou vojenskou zdravotnickou službu. K dokumentaci tohoto názoru přispívá i to, že vojenské lékařské komise byly nuceny změnit klasifikaci formou přezkumu u 61 vyšetřovaných v našem souboru.

Ve stejném počtu případů bylo nutno zpracovat dokumentaci a byly zatěžovány nejrůznější instituce žádostmi o podání objektivních zpráv.

Protože platné předpisy pro stanovení klasifikace nedovolují většinou stanovit klasifikaci „neschopen vojenské služby, vymazat z evidence“, stanou se tito vojáci předmětem jednání dalších odvodních komisí a je potenciální nebezpečí, že tito lidé se do dvanácti měsíců mohou opět dostat do vojenské základní služby.

Na podkladě těchto zjištění se autoři domnívají, že by bylo vhodné:

1. zabývat se hlouběji otázkou, jakým vhodným způsobem by se dalo uskutečnit zvýšení gramotnosti negramotných osob povolávaných do armády, a to vhodnějším způsobem, než byly dosud (nyní již zrušené) kursy pro negramotné;

2. osobu, u níž je zjištěna negramotnost podrobit psychiatrickému vyšetření, kterým by mělo být zjištěno, zda nejde o osobu s duševní poruchou, která již sama o sobě vylučuje schopnost

k výkonu vojenské služby. V opačných případech po stanovení zdravotní klasifikace odvádět jen ty, pro které je okamžité použití a kteří jsou vhodní pro speciální zařazení (např. pracovní jednotky — k manuální práci). Ty, kteří tč. odvedeni nebudou, předat do zvláštní péče příslušným organizacím, zabývajícím se doučováním a povolat je k výkonu základní služby;

3. opatření uvedená v bodě 2. se zvýšeným důrazem aplikovat u negramotných cikánské národnosti.

Autoři svým článkem, který je spíše podmětem k hlubšímu zamyšlení nad tímto problémem a nad otázkou negramotnosti vůbec, byli vedeni i ekonomickými aspekty, aby náklady spojené s odstraňováním negramotnosti byly využity co nejúčelněji, a to ještě před nástupem vojenské služby. V opačném případě, jak ukazuje rozbor dosavadního stavu, nejsou vynaložené náklady úměrné výsledkům.

Nedostatek práce vidí autoři v tom, že pro potíže technického rázu nebyli schopni sestavit dostatečně reprezentativní soubor, který by u všech členů souboru měl uvedena všechna sledovaná kritéria. To však podle jejich názoru podstatně nesnižuje použitelnost výsledků této práce pro armádu.

Autorům se doposud nepodařilo získat literární údaje, se kterými by bylo lze porovnat výsledky jimi získané. Pokud se podařilo literární citace získat, jsou v současné době pro autory nedostupné.